

מהדורת ביקורת!

הערות ותיקונים
יתקבלו בברכה!

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת וישב
(נמסר במוצש"ק וישלח)
כסלו התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור דברי הרמב"ם בהל' חנוכה, התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונת ימים האלו שתחילתן כ"ה בכסליו, ימי שמחה והלל וכו', מהו הגדר של 'שמחה', והשלמה בעניין עשיית סעודות בימי החנוכה.

השלמה [לשיעור הקודם] לגבי מקור דברי הב"ה, כי גזירות היוונים היו מפני שהתירשלו הכהנים בעבודה בביהמ"ק. ובעניין המלה 'מכבים'.

המשך בעניין חשיבות השמחה בעת לימוד התורה, והמקור לכך שאין להתוודות או להרהר בתשובה על חטאיו בעת הלימוד, אלא רק לפני הלימוד. וג' תשובות לשאלה, א"כ למה סדר הברכות – אתה חונן, השיבנו – איננו הפוך?

המשך בעניין השאלה האם נתקבלה בקשת דוד המלך מהקב"ה, כי כל הקורא בספר תהלים יהיה נחשב כאילו עוסק בנגעים ואהלות. חשיבות התפילה בעת שהציבור מתפללים, והדרשות שכך מן הפסוקים. האם הגרי"ח בספרו בן יהודע סבר כדברי הנפש החיים, שבקשת דוד המלך לא התקבלה.

התייחסות למכתב בעניין הראיה שהביא מרן שליט"א לגבי דוד המלך, שעסק בשירות ותושבחות מחצות הלילה, ובתחילת הלילה עסק בדברי תורה, וביאור המלה 'אשוועה'. וכן לגבי מה שאמר מרן שליט"א, כי התיקון לעניין 'בן שמונה עשרה לצבא', הוא ע"י 'בן שמונה עשרה לחופה'.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 813

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לע"נ מנחם ב"ר אברהם ז"ל, תנצב"ה. נדבת בנו הי"ו למוסדות פעולת צדיק.

וכן השיעור מוקדש ע"י ידידנו הנעלה הרב יואב בן שלום מהאצרי הלוי הי"ו מעיר עמנואל, שזקוק גם הוא לרפואה שלימה, לרפואת בתו שנמצא במצב קשה שירה בת יואב, ולהבדיל בין החיים לחיים לע"נ הרב יצחק בן שלמה מהאצרי הלוי – זהו דודו – שכעת השלושים לפטירתו.

השיעור הוקדש גם כן על ידי הנזכר ואחותו אסתר בת יחיא, לע"נ אביהם יחיא בן יחיא מהאצרי הלוי זצ"ל שהערב חל יום השנה. בעבור שהתנדבו ביד רחבה למוסדות נתיבות מהרי"ץ. אני רואה פה שהוא כתב לי, לע"נ סבי, אבי אמי, רבי יחיא בן יחיא ז"ל מהאצרי הלוי, במוצש"ק וישלח י"ז בכסלו יום הזכרון, היארצייט ביום ראשון.

וכן השיעור מוקדש על ידי החפץ בעילום שם הי"ו מארצה"ב, להצלחתו בפרנסה ובכל העניינים, ולנחת מכל יוצאי חלציו יחד עם רעייתו החשובה. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי האשה החשובה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי' מארצה"ב, להצלחה מרובה בפרנסה, ולהצלחת אחותה מרת סימון שמחה שתחי' (אשת חיב"א) ביום הולדת שלה. בעבור שהתנדבה למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי האחים החשובים רבי יצחק ורבי דוד בן רבי מנחם הי"ו מארצה"ב, להצלחה בכל העניינים, וזיווג הגון בעיתו ובזמנו. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, והצריכים רפואה ישלח להם השי"ת רפואה שלימה ממעון קדשו מן השמים במהרה, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

ביאור דברי הרמב"ם בהל' חנוכה, התקינו חכמים

שבאותו הדור, שיהיו שמונת ימים האלו שתחילתן כ"ה בכסליו, ימי שמחה והלל וכו', מהו הגדר של 'שמחה', והשלמה בעניין עשיית סעודות בימי החנוכה.

לשון הרמב"ם בהלכות חנוכה [פרק ג' הלכה ג'], התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונת ימים האלו, שתחילתן כ"ה בכסליו, ימי שמחה והלל וכו'. והדלקת הנרות בהן, מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה.

הרמב"ם הוסיף כאן דבר, שאינו מוזכר בגמרא, ולא ביתר ספרי חז"ל הידועים לנו. התקינו וכו' שיהיו ימי שמחה. בגמרא [שבת דף כ"א ע"ב] כתוב, לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה.

מהו המקור של-רמב"ם, שאלו ימים של-שמחה? ומה פירוש הדבר בפועל? מהי זאת ה'שמחה'? מה צריכים לעשות? איך לשמוח?

לכאורה, המקור שלו הוא במגילת בני חשמונאי, מה שישנם הקוראים לה בשם מגילת אנטיוכוס, שם הדבר כתוב בפסוק ע"ב. אמנם לא בטוח שזהו המקור הראשון שלו, כי יכול להיות שהיו לו

מקורות בגאונים, שהם אמרו זאת על פי מה שכתוב במגילה, כי זה לא ממש בדיוק אותו הדבר. שם לא כתוב שהתקינו זאת 'חכמים שבאותו הדור' כפי שכתב הרמב"ם, אלא כתוב שם [בפסוק ע"א] בזה"ל, על כן קיימו בני חשמונאי הדין קיימא, וכדלקמן. דהיינו, בני חשמונאי הם שעשו את התקנה הזאת, לא חכמים שבאותו הדור, אשר לא פורש שם. אבל עכ"פ הם גם כן היו מגדולי הדור.

במגילת בני חשמונאי [בפסוק ע"ב] כתוב בזה"ל, להודעא, לבני ישראל. למעבד הדין תמניא יומין, חדוא ויקר. כיומי מועדיא, דכתיבין באורייתא. לאדלקא בהון וכו'.

הרי כתוב בהדיא 'חדוא', דהיינו בלשה"ק שמחה.

ברם, נוסף כאן 'ויקר'. זהו דבר, שגם הרמב"ם לא כתב אותו, וכמדומני שאינו מובא בשום פוסק, שיהיה בחנוכה עניין של 'כבוד'. מה הפירוש 'כבוד'? אולי הכוונה, ללבוש כסות נקיה, בגדים מכובדים, כמו בחול המועד. או משהו מעין זה. [כסות נקייה, היינו כדאשכחן גבי שבת ויום טוב, שזהו אחד מפרטי דין כבוד. ואם כן לא מובן מדוע נקט מעכ"ת כמו בחול המועד. בפרט דבמגילת בני חשמונאי איתא כימי מועדיא, שבכלל זה ימים טובים. אך הלא שאר פרטי דין כבוד, בודאי אינם שייכים בחנוכה, ואם כן הוא הדין לכסות נקייה. שוב ראיתי מה שכתב בזה מעכ"ת בשמן למאור על מגילת בני חשמונאי שם דף ק"ט ד"ה חדווא ויקר. איתמר.

ועי' רמב"ם פ"ט משבת הל"ב, איזהו כבוד וכו'. יב"ן].

ומהי זאת ה'שמחה', כפי שהרמב"ם כתב? האם הכוונה היא, לעשות סעודות? למרות שאנחנו בפועל, איננו נוהגים זאת. וגם בטור ובשלחן ערוך נפסק – כפי שדיברנו בס"ד בשיעור הקודם – כי הן 'סעודות הרשות'. אולם אולי עכ"פ הרמב"ם סובר שכן, וגם לפי המגילה, אם זה 'שמחה'.

הארכנו על כך בס"ד, בביאורנו 'שמן למאור' [על מגילת בני חשמונאי, בדף ק"ד ק"ה]. הבאנו שם, כי לדעת בעל מועדים וזמנים, אין מכך ראיה שהדבר היה לדורות, כי אולי קבעו זאת רק לזמנם. אבל דחינו את זה, כי לפי הנוסחא

שערי יצחק – השיעור השבועי

מצד שני, אי אפשר לומר כי 'שמחה' היינו סעודה. כי אם נדקדק בדברי הרמב"ם, הרי הלכות חנוכה הן סמוך תכף אחרי הלכות מגילה, ובפרק שלפני כן – לגבי פורים – הרמב"ם כותב במפורש לגבי סעודת פורים בזה"ל, כיצד חובת סעודה זו. שיאכל בשר, ויתקן סעודה נאה, כפי אשר תמצא ידו. ושותה יין, עד שישתכר וירדם בשכרותו. ואילו כאן, לגבי חנוכה, הרמב"ם לא כתב זאת. משמע, שחנוכה אינו בגדרים האלה, אלא שזאת שמחה פחות. אין חיוב סעודה.

וזהו שסיים הרמב"ם שם, וימים אלו הם הנקראים חנוכה, והם אסורים בהספד ותענית כימי הפורים ע"כ, משמע דדוקא לעניין זה הם כימי הפורים, ולא לעניין השמחה דלעיל. איתמר.

וקל וחומר, שאין בחנוכה את עניין שתיית יין. אלא כל אדם, לפי השמחה שלו. דהיינו, חכמים לא קבעו בזה הגדרה. כל אחד ישמח, במה שהוא שמח. אם האדם שמח בשירה, שישיר. וכן אם הוא שמח לשתות איזה משקה אחר. לא צריך דוקא יין. אפילו שזה לא בדרגת שמחה, כמו יין. אם הוא אוהב זאת, זה משמח אותו, הוא יכול לשמוח בכך. ככה משמע.

ברם למעשה, אבותינו נע"ג לא נהגו בשום בדבר, הימים הללו הינם ימים ממש רגילים, לא עשו סעודה מיוחדת ולא שתו יין. גם לא היו אוכלים אז מאכלים מיוחדים, כמו שנוהגים בקהילות אחרות לאכול סופגניות וכדומה. אולם יש מקומות שהילדים היו חוגגים בכל לילה כידוע. ואפילו ברכת איש לרעהו, מה שאומרים כיום 'חנוכה שמח'. הדבר בא מן האשכנזים, שבלשונם הם אומרים 'פרויליך חנוכה', אלא שתירגמו זאת לעברית 'חנוכה שמח'. [ועד"ז הם אומ' גם פרויליך פורים]. אפילו את זה, אצלינו לא נהגו. אמרו 'שלוס עליכס' כרגיל. כמעט לא היה שום היכר. חוץ מן ההלל בתפילת שחרית, ועל הנסים וכו' בתפילות, ובברהמ"ז, והדלקת הנרות, ועוד כמה פרטים כנז' בש"ע המקוצר, הימים הללו היו ימים רגילים.

על כן כנראה – אפי' אם נאמר שהרמב"ם סובר כך – המסורת היתה כך מדור לדור. כי הרי בגמרא הדבר אינו מפורש. וכיון שזהו עניין שאינו מפורש בגמרא, וגם יש בו חילוקי דעות, לכן

שכתוב, להודעא לבני ישראל למעבד וכו', משמע שזאת תקנה לדורות.

ולגבי עניין השמחה, כתבנו שם בזה"ל, הכוונה ג"כ אכילה ושתיה, וכמו שביאר הרמב"ם בהלכות יום טוב [פרק ו' הלכה י"ד], שמצות ושמחת בחגך בכללה אוכלין בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין וכו'.

שאלה מהקהל: לא הבנתי מה שמועדים וזמנים אומר שזה לא ראייה שזה היה לדורות, הרי שפתי רבינו הרמב"ם ברור מללו, ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו וכו' ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות וכו'. ולדבריו היה לו לומר התקינו חכמים, שבאותו הדור י'היו' שמונת הימים האלו וכו'. ומדנקט שיהיו בשי"ן, מוכח דתיבות שבאותו הדור אינן חוזרות אלא על החכמים, ולא על מה שתיקנו. ועוד, אם כן מדוע הלל והדלקת הנרות הם גם לדורות, הלא בחדא מחתא מחתינהו הרמב"ם. תשובת מרן שליט"א: המועדים וזמנים דן על הכתוב במגילה, לא ברמב"ם.

לגבי יום טוב כתוב 'ושמחת', ואחז"ל שאין שמחה אלא בבשר, אין שמחה אלא ביין. אבל פה במגילת בני חשמונאי לפי נוסחת רוב הדפוסים כתוב, כמו בפורים, ימי משתה ושמחה. אם כן, אין פירושו לעשות פעולות משמחות, אלא שבאותם הימים צ"ל שמחה, ואסורים בהספד ותענית. דהיינו, הדבר לא בא על הצד החיובי, אלא רק על הצד השלילי.

הדבר אינו מסתבר. מאחר שכתוב ימי שמחה, משמע שזהו דבר חיובי, שצריכים לשמוח. לא רק לשלול.

כמו-כן, אם מביאים זאת רק בשביל לומר שלא יהיה בהם הספד ותענית, הרי את זאת הרמב"ם כתב במפורש בהמשך, 'זהו אסורין בהספד ותענית כימי הפורים'. אי אפשר לומר, שזהו משהו הקשור לעניין השמחה. מהרמב"ם משמע שהוא הוסיף עוד ועוד דברים. בתחילה כתב ימי שמחה והלל, ואחר כך 'זהו אסורין בהספד ותענית', ואין המשמעות שהדבר קשור ממש לעניין ביאור מהות השמחה, אלא שזהו עניין נוסף, 'אסורים בהספד ותענית'.

בהחלט יתכן שסברו כך. אבל לאורך גיסא, מאחר שאי אפשר לומר שאין שום צד חיוב כזה, על כן מסתברא כי מי שיעשה זאת, אזי הוא עושה טוב. למרות שמצד ההלכה, ומצד המנהג, נקיטין שאין חיוב כזה. על דרך 'מהיות טוב, אל תיקרא רע'. זהו דבר רצוי. לשמוח ולהרגיש כי אלו הם ימים מיוחדים, קדושים ומאירים. שיהיה היכר לעניין השמחה הזאת.

מי שיעשה זאת, 'הנה שכרו אתו, ופעולתו לפניו'. כמובן לעשות זאת 'בלי נדר', שלא יתחייב, כי המדובר בשמונה ימים, זה לא יום אחד. שמונה ימים, צריך הנהגה כזאת. מה שאפשר, כל יום.

*

לק"י כ' כסלו ה'תשפ"ו ב'של"ז.

לכבוד מו"ר מרן שליט"א.

לגבי מה שדן מו"ר בדברי הרמב"ם שכ' שיש דין שמחה בחנוכה, דמה מקורו, ומה משמעותו. העיר מו"ר דייטכן שמקורו מדברי הגאונים. רציתי להאיר דייטכן שכוונת מו"ר לרמז לדברי המהרי"ץ גיאת בספרו מאה שערים (הל' אבל עמ' נט) הובא ברא"ש (מו"ק פ"ג סי' פז) והעותק בטור (או"ח סי' תכ, ב) שכתב וז"ל: ואנו נוהגין מימות זקנים הראשונים שלא לומר צדוק הדין בחולו של מועד בר"ח בחנוכה ובפורים וכו' "דהללו ימי שמחה נינהו" דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם (במדבר י, י. עי' באבן עזרא שם, לגי' מקצת ספרים. חיב"א) ובכל אחד מהם אומר הלל זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, לפיכך מבטלין בו צדוק הדין. עכ"ל. והרי ספר מהרי"ץ גיאת היה בפני הרמב"ם, ראה שו"ת הרמב"ם (פאר הדור סי' טו). וכ"כ בספר דרשות רבינו יהושע אבן שועיב וז"ל: ותקנו ז"ל שלא להתענות ולספוד באלו הימים ולעשותן כמועדים שהם ימי שמחה. עכ"ל.

ולפי"ז נמצא שענין השמחה הוא בדרך שלילה, כדמצינו רבות במגילת תענית דהוי שמחה ויו"ט לענין דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. והגם שהרמב"ם כתב דין זה בהדיא בהמשך – כמו שהעיר כת"ר, מ"מ י"ל שבתחילת ההלכה הרמב"ם כתב את הדינים באופן כללי, ובסופו האריך בפרטיו, כעין מש"כ

שם בתחילת ההל' באופן כללי: "ומדליקין בהן את הנרות", ובסוף ההלכה כתב פירוט: "והדלקת הנרות בהן, מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה". ושוב ראיתי שהביאו כן משמיה דהגרי"ז ראה קונטרס חנוכה ופורים (טורצין, סי' י' עמ' לט) וז"ל: ממרן הרב זללה"ה זיע"א שמעתי, דביאור ימי שמחה היינו שאסורין בהספד ותענית, דהן ימים טובים של מגילת תענית, ע"כ. וכמוש"כ הרמב"ם בסמוך וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית. עכ"ל.

ואם נלך בדרך זו שהיה לרמב"ם קבלה שיש דין שמחה בחנוכה, אפשר לייחסו לדבריו המפורסמים של אביו רבי מיימון הדיין וז"ל: ואפילו מנהג קל, ויתחייב כל נכון לו עשות משתה ושמחה ומאכל לפרסם את הנס ופשט המנהג לעשות סופגנין וכו'. עכ"ל. ולפי"ז יתפרש השמחה לענין הסעודה. ברם, זו קצת ראייה לסתור, שמדבריו משמע שאין זו חיוב גמור ומעיקר הדין כדנראה מהרמב"ם, אלא רק מכח המנהג לפרסם הנס.

מקטני תלמידך חיב"א מני"ו.

על הסופגנין, כבר הרחבנו בס"ד בזמנו. ועל השאר, ישמע חכם ויוסיף לקח. מישרים אשפות כי מועד אַקח.

השלמה [לשיעור הקודם] לגבי מקור דברי הב"ח, כי גזירות היוונים היו מפני שהתירשלו הכהנים בעבודה בביהמ"ק. ובעניין המלה 'מכבים'.

היום ב"ה יש לנו בשיעור הזה, הרבה שמחות. זאת השמחה הראשונה, שהיגענו לשמוח בימי החנוכה.

אבל השמחה שלתורה, זהו הדבר השני, שימח אותנו שוב הפעם ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו, זהו חיב"א שהוזכר מקודם [בהקדשת השיעור], כשמו כן הוא, באהבה ובחיבה.

דיברנו בס"ד בשיעור הקודם, מהיכן לקח הב"ח, כי הגזירה בימי היוונים היתה, בגלל שהתירשלו בעבודה. ודייקנו, כי מדובר על הכהנים. ניסינו לחפש את המקור לכך.

חושבני כי הוא זכה להביא לנו את המקור, בה"א הידיעה. הדבר כתוב במפורש, בספר חשמונאים.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שליט"א במאי חנוכה עמ' ה). עם זאת, במחשבה שנייה אמרתי, אשר בחרת לקרב או לרחק, להאיר או להחשיך – כטוב בעיניך עשה!

ראיתי בספר אשיחה בחקיק (נזרית, בראשית ח"א עמ' שפ הערה לח) שכתב בזה"ל, מספר חשמונאים ב' (ד, יג-יז) מסופר על הכהן המתיוון יסון, שכאשר החל אנטיוכוס הרשע למלוך, עוד לפני שגזר גזרות והצר צעדיהם של ישראל, פנה אליו וביקש ממנו שימנחו לכהן גדול, והוא בתמורה יפעל להתיוונותה של ירושלים.

כך בעוונותינו הרבים, הוא חיפש לפעול בדרכי רשע. יסון זה, גרם לנו את האסון.

המלך עשה בקשתו, ואכן רבים מן הכהנים נמשכו אחריו וזלזלו בעבודה, כמתואר שם (ע"פ תרגום א' כהנא) וז"ל, ועד מעלה כזה הגיעה ההלניות ומדות הנכרים, פרצו בחטאו הגדול של יסון לא-כהן גדול – אנטיוכוס מינה אותו לכהן גדול, אבל התפקיד לא היה ראוי לו – עד אשר הכהנים חדלו להיות קנאים לעבודת המזבח. ובבזותם את המקדש ובעזובם את הקרבנות, היו ממהרים אל ככר ההתאבקות בהנהגת הפשע.

מבית המקדש, הם הלכו לשחק משחקים. התרבות של יוון, כל עניין הספורט וכו', אשר בא מהם.

על פי קריאת הדסקוס (סוג משחק ספורט), וכבוד האבות נחשב להם לאפס. והכיבודים ההלניים, היו להם היפים יותר. ובגלל זה באה עליהם צרה גדולה, ואלה אשר למדותיהם היו הם מקנאים ואשר אליהם היו רוצים להידמות, נעשו להם איובים ומענים. כי לא דבר קל הוא לפשוע בחוקי האלדים, וזה יראה העתיד. עכ"ל.

חושבני, כי אין ספק שזהו המקור אשר היה בפני הב"ח. היה בפניו את הספר הזה.

על-דרך שהוא – בס' אשיחה בחקיק – כתב בסוף בזה"ל, יתכן שלפני הב"ח היה מקור זה, שכבר נתרגם ללשון אשכנז בימיו.

זאת אומרת, הוא כבר יכל לראות זאת, בשפה שהוא הכיר.

אנחנו לא 'עלינו' על כך, כי בדרך כלל הספרים הללו אינם מקובלים בישראל, דהיינו ספרי החשמונאים, מה שיש קוראים להם בשם ספרי המכבים.

*

לגבי המלה 'מכבים', צריכים לדעת, כי כיום לצערינו 'מכניסים' את המושג הזה כבר מגיל גן ילדים. אבל מי שיבדוק בעינא פקיחא בספרים, בדורות שעברו, יראה כי אבותינו נע"ג לא שמעו ולא ראו מלה כזאת. לא הכירוה, ולא ידעוה. ואכן התברר, שהמלה הזאת – המושג הזה – בא מן הנצרים, כיעויין בס' בינו שנות דור ודור להרנ"ד רבינוביץ דף קמ"ט ד"ה ראוי.

וגם ספר 'חשמונאים', שמצוי בזמנינו, למרות שבעצם יהודים הם שכתבו אותו, משום מה הוא לא השתמר בעם ישראל, הוא היה בלשון יוונית ורק בדורות האחרונים תירגמו אותו, ולכן הספרים האלה אינם נחשבים מוסמכים. ברם מאידך, גם אי אפשר לשלול אותם. כי מה שיש לנו בדברי חז"ל, או במגילת בני חשמונאי, זה ממש מעט, או בגדר 'ראשי פרקים'. אין לנו פירוט, על כל המאורעות אשר היו אז, במשך אותן עשרות שנים. כנראה לא מצאו חשיבות לכתוב את זה. משא"כ שם בספרי החשמונאים, שישנם הרבה סיפורים ועניינים בפרוטרוט.

לכן, אם ישנם שם דברים תמוהים ומוזרים, אין אחריות עליהם. כי מי יודע, מי כתב ואיך כתב. האם הדבר נכון, או שאיננו נכון. זה לא מוסמך. אבל דברים טובים, אפשר לקבלם. עכ"פ ניתן להבין משם, פענוח דברים סתומים.

גם המושג 'מתיוונים', מה שהיה בזמנם, הוא לא נודע לנו אלא מן הספרים ההם. וכנראה שהדבר נכון. ישנם רמזים לכך, גם בספרים שלנו, המקובלים בידינו.

בכל אופן, הוא כתב אלי בזה"ל, לקיי י"ד כסלו ה'תשפ"ו בשל"ז.

לכבוד מו"ר מרן שליט"א.

לגבי מה שדן מו"ר בשעריי (וישלת ה'תשפ"ו) מנין להב"ח כי הגזירה בחנוכה היתה בגלל שהתרשלו בעבודה בבית המקדש.

הסתפקתי מאוד אם להעלות מקור זה עלי גליון, עקב פקפוק סמכותו (עיין מש"כ מרן

בקיצור, נחה דעתנו. כתוב כאן במפורש, שזה עוד לפני שאנטיוכס גזר, וא"כ מובן כי זהו מה שגרם לכך. ברוך ה', שהדברים מתלבנים.

שאלה מהקהל: המלה מכב"י, זה לא ראשי תיבות של-מלים מי כמכה באלים י"י?

תשובת מרן שליט"א: לא. טוב שהערת זאת. בכל דבר, ישנו 'משהו'. בכל שקר, יש קצת אמת.

ישנם שני מקורות, למכבים.

ראשית, כנראה לפוס קושטא הגירסא היא אינה 'מִכְבִּים', כמו שנפוץ כיום. בספרים שלנו מובא, יהודה מִכְבִּי. ישנם פיוטים אצל האשכנזים, מן הקדמונים, שם כתוב 'יהודה מִכְבִּי'. וזהו אכן ר"ת, מִי כִמְכָה בְּאֱלִים י"י. כנראה שזה אמת ונכון. לפי שהובא בצרור המור ושל"ה וכו' כיעויין בהרחבה בס' בינו שנות דור ודור הנז"ל, בדף קפ"ו קפ"ז. אולם במגילת בני חשמונאי כתוב, שאלעזר – אחרי שהרג את ניקנור – הוא בנה מנורה, וקרא לה 'מִכְבִּי קטל תקיפין'. מקבי, מ"ס קו"ף ב"י יו"ד. זאת מלה דומה. ועל בסיס זה, הם הרחיבו את המושג, וקראו לכולם בשם מכבים. אבל לפי מה שכתוב אצלנו, זה רק או יהודה, שהוא היה הגיבור אשר ניהל את המלחמה עם היוונים, בנו של מתתיהו. או אלעזר, שהוא קרא למנורה שבנה לזכר הנצחון, בשם מקבי. זה היה כעין מגדל-אור. מכך הדבר התחיל. אבל עכ"פ, זהו מה שיש לנו במקורות שלנו.

לצערנו, גם 'המתיוונים' של זמנינו, השתלטו על הרבה דברים. אפילו לגבי השם 'מנורת חנוכה', בבחינת טימאון כל השמנים. לצערנו כך נפוץ היום בכל מקום, נלקרוא למנורת חנוכה בשם 'חנוכיה', אפילו אצל רבנים גדולים, כי הם אינם יודעים מהיכן המלה הזאת באה. אבל, מי שידוע יודע. מהגרועים שבשונאי דת-קדשנו רח"ל.

זאת ה'שמחה' השנייה, שנתברר מקור דברי הב"ח.

המשך בעניין חשיבות השמחה בעת לימוד התורה, והמקור לכך שאין להתוודות או להרהר בתשובה על חטאיו בעת הלימוד, אלא רק לפני הלימוד. וג' תשובות לשאלה, א"כ למה סדר הברכות – אתה חונן, השיבנו – איננו הפוך?

שמחה שלישית, זהו עניין שמחת התורה, שמחת הלימוד.

דיברנו בס"ד [בשיעור פרשת תולדות], כי כאשר האדם מתחיל לעסוק בתורה, מתחיל ללמוד, ישים ליבו לעניין חשוב המובא בספר הזוה"ק בפרשת פקודי, שישנם אלפים ורבות מלאכי חבלה, אשר מביאים עצבות בלב לומדי תורה. שלא ישמחו.

הרחבנו שם על כך, ואמרנו כי כאשר האדם מתחיל ללמוד, אם הוא מרגיש קצת עצוב, עליו לדעת כי משהו רוחני נלחם איתו. זה לא טבעי. שלא יבהל, ושלא יתבלבל. אלא עליו לעמוד בנסיון, ולהתגבר על כך. לשכוח עכשיו מהכל, כאילו אין לו שום מכשולים ושום עבירות. הוא צדיק. בעת זה לא הזמן, לוידיים ולמחשבות מה הוא לא בסדר. את הכל, הוא צריך להניח עכשיו בצד. להיות מאושר, שהוא זוכר ללמוד את תורת ה', השכינה כנגדו.

אחד המקורות לכך, הוא בדברי הרמ"ק – רבי משה קורדובירו – בספרו אור יקר [כרך י"ב דף נ"א], וזה לשונו, לעולם יהא לבו דואג בקרבו על רוע מעלליו. אכן, אם יש לו עבירות, בודאי שהוא צריך לתקן.

אמנם בהיותו עוסק בתורה ומנגן בה, יקיים שמחה ורננה בשמחת לבו בתורה, והא תנינן וכו'.

אם כן, גם בתפילתו צריך שלא יהא מתוך עצבות. וזה בוכה ועצב בתפילתו, ומתחנן על חטאיו. ולא זו בלבד, אלא משם למדנו שלהקביל שכינה עליו, צריך שלא יהא עצב, אם כן בזה איך יתוקן.

בעת שאר התפילה, צריכים לשכוח מכך. זה לא הזמן. מי שהדבר בא אליו בזמנים הללו, עליו לדעת כי זהו מעשה של אלה אשר רוצים להפיל אותו. רק בזמן שמתוודים ומתפללים על העוונות.

בספר שערים [אגדה חלק ב', שער השבטים, נפתלי, דף קנ"א ע"ב] כתב בזה"ל, מזה למדנו דבר גדול, שבשעת התורה והמצוות, אין לאדם להיעצב, גם לא על חטאיו. ואם הוא מתעצב אז, וזוכר את כל מה שקלקל ועיוות, ידע נאמנה שאין אלו הרהורי תשובה אשר באו עליו, אלא

שערי יצחק – השיעור השבועי

וגם החפץ חיים בספרו זכור למרים [פרק עשירי]. הוא מסביר שם את מאמר חז"ל [חולין דף פ"ט ע"א], אמר רבי יצחק, מאי דכתיב [תהלים נ"ח, ב'] **הַאֲמֵנָם אֵלֶם צֶדֶק תְּדַבְּרוּן, מִיִּשְׂרָאֵל תִּשְׁפָּטוּ בְּנֵי אָדָם. מַה אֲמֵנוֹתוֹ שֶׁל אָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה? יֵשִׁים עֲצָמוֹ כְּאֵלִים. יִכּוֹל אֵף לְדַבְּרֵי תוֹרָה? תִּלְמוּד לומר צדק תדברון.**

שואל החפץ חיים, מה השאלה שאולי אפילו לד"ת ישים עצמו כאלם, היתכן? מאי הוה אמינא?

והוא עונה ואומר כך, מפני שאדם, כאשר הוא בעל מעשים רעים ואינו חוזר בתשובה, ובנתיים עושה מעשים טובים, טורפין לו מצותיו בפניו. דוחים את המצוות הללו. [זה לא שהן נמחקות לגמרי, אלא שבנתיים הן בצד, שומרים אותן עד שהוא יתקן את עצמו, עד שיזדכך. ואכמ"ל. כי הדבר נעוץ בתורת הנסתר, ועמדנו עליו כבר בנפלאות מתורתך פ' אחרי מות].

ועל כן הייתי סבור לומר, דיהיה האדם משים עצמו כאלם אפילו לדברי תורה, כל זמן שאינו עושה תשובה על עוונותיו. תלמוד לומר, צדק תדברון.

ישנו מצב, שהייתי חושב כי אולי אדם כזה, אשר עדיין לא תיקן את העבירות שלו, שמא לא כדאי שילמד כעת תורה, כי טורפין אותם בפניו. אומר הח"ח, לא. תלמד. צדק תדברון.

מוסיף החפץ חיים, אמנם באמת מי שהוא מורגל בעוונות ידועים, ואינו שב עליהם, בזה הוא החיוב שישוב עליהם קודם שילמד דברי תורה. מה שאין כן באדם דעלמא, סתם ישראל בחזקת כשרים הם.

תלוי על איזה עבירות מדובר. ישנו אדם, שיש לו עבירות שהן מפורסמות, כגון מחלל שבת, או מגלח בתער, דברים שכל ישראל נזהרים מהם. לאדם כזה, אומרים לו שלפני הלימוד חייב שיחזור בתשובה. אולם לגבי אדם רגיל, זאת איננה חובה. אמנם בכל אופן – כפי שאמרנו – ראוי לעשות זאת, אבל זה כבר עניין של מעלה, זהו דבר טוב.

ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו כתב אלי גם בעניין זה – הוא הוסיף עוד כמה מקורות חשובים – בזה"ל, לק"י. ערש"ק פרשת תולדות, ר"ח כסלו ה'תשפ"ו ב'של"ז.

הם הרהורי עבירה. אל תחשוב שהדבר טוב ורצוי, כי אלו הם הרהורי תשובה. זאת טעות. ההיפך, הדבר בא רק בכדי לבלבל אותנו, להפריע לו.

שאלפי ורבבות מלאכי חבלה, ממונים להחטיאו בחטא העצבות באותה שעה.

מהרי"ץ זיע"א כתב כזאת [בעץ חיים דף י"א], לגבי ברכת ז'הערב נא', בברכות התורה, כי זהו מלשון [מלאכי ג', ד'] **וְעָרְבָה לִי יְיָ מִנְחַת יְהוּדָה. יִצַר הָרַע הוּא הַגּוֹרֵם מְרִירוֹת. אֲדַרְבֵּה, כַּעַת צְרִיכִים לְהַרְגִישׁ אֶת הַשְּׂמֵחָה וְאֶת הָאוֹשֵׁר וְאֶת הַמְתִּיקוֹת בְּלִימוּד הַתּוֹרָה. זֶהוּ מִמָּה שְׁדִיבְרָנוּ אַז.**

*

והבאנו שמישהו שאל, הרי הגר"ח מואלאזין כתב להתוודות לפני הלימוד. וענינו לו, אכן נכון, ראוי להתוודות, אבל רק לפני הלימוד. ישנו עניין, שלפני שהאדם לומד, שיתוודה על כל חטאיו.

נזכרתי שישנו דבר מבהיל, על בעל קצות החושן. שואלים, למה בעולם התורה, הספר קצות החושן יותר מקובל מהספר נתיבות המשפט. הרי לבעל 'הנתיבות', ישנן השגות על בעל קצוה"ח. ואחר כך יש, משובב נתיבות. וכו'. לא משנה. העיקר, 'הקצות' יותר מקובל בעולם התורה. ישנם כמה הסברים, למה?

אחד מן הדברים, אומרים כי עקבו אחרי בעל קצות החושן, וראו שלפני שהיה מתחיל למסור את שיעורו, הוא היה נכנס לחדר וצועק, מייסר את עצמו, וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מַה לָּךְ לְסַפֵּר חֻקִי, וְתִשָּׂא בְרִיתִי עָלַי פִּיךָ [תהלים נ', ט"ז]. הוא ניקה את עצמו מהכל.

אינני יודע איזה עבירות חמורות כבר היו לו? דברים דקים במדרגות של גדולים, שבגללם הוא החשיב את עצמו רשע רח"ל. כגון הא דסוטה דף ד: כל המתגאה וכל הכועס כאילו ע"ז. ורק ככה, הוא זכה שתורתו תהיה מזוככת ונקיה וטהורה, ושספרו התקבל בעולם.

בכל אופן, העניין הזה, להתוודות לפני הלימוד, הוא כתוב בהרבה ספרים קדושים. הבאתי כבר [שם] את דברי הנפש החיים, אבל גם לפני כן כבר כתבו זאת, כגון הראשית חכמה, והחמדת ימים.

לכבוד מו"ר מרן הגר"י רצאבי שליט"א.

הנני העני לוי המלקט בין השורות בא, ומנחתי הדלה בדי. בדבר מש"כ מו"ר בשער"י (תולדות ה'תשפ"ו עמ' 8) בעניין עשיית תשובה דוקא קודם הלימוד.

יסוד העניין, מבואר בתנא דבי אליהו (פי"ג) אומרים לו לאדם, עד שאתה מבקש רחמים שיכנסו דברי תורה בתוך מעיך, תבקש רחמים על עבירות שעברת, שימחל לך עליהם, והיזהר אח"כ מעשות שלא כהוגן, ומתוך כך יהא אדם שומע וזוכר את התורה. עכ"ל.

ובספר להעיר להורות ולהשכיל (ח"י עמ' פח) ביאר בזה את דברי רש"י על הפסוק בשה"ש (ה, י) דודי צח ואדום, ופרש"י (פסוק טז) דודי צח – להלבין עוונותי כשנראה בסניג. עכ"ל. קודם נתינת התורה, היו זקוקים למחילה.

וכן יראה הרואה בספר ראש דוד לגחיד"א (פרשת נשא אות ה') שכתב בזה"ל, "לפני" לימודם, יחשבו מחשבה על שְחָטָאוּ, ויתנו לב לשוב, ובכך יעלה לימודם זך וישר. עכ"ל.

אולם מדברי השל"ה (תורה שבכתב פרשת יתרו) יש מקום להבין, שלפעמים אף תוך כדי הלימוד כשמעיינות החכמה נסתמים בפניו, ימהר לעשות תשובה.

אפי' אם האדם כבר התוודה לפני הלימוד, ישנו מצב שהוא יחזור בתשובה גם בתוך הלימוד. לכאורה, מה קרה? הוא לומד חצי שעה – שעה, ופתאום יגיד וידוי באמצע הלימוד?

וז"ל, ויסעו מרפידים, ופרש"י מה ביאתן למדבר סיני בתשובה וכו'. הנה עשו ישראל תשובה קודם שקיבלו התורה. מכאן רמז למאמר מקצת המקובלים, כי לפעמים נמנע מהאדם מלהבין איזה פשט, או איזה חקירה והשגה.

הוא לומד, וישנו בפניו משהו שאיננו מבין. הוא מנסה, אבל לא קולט. הגם שמסבירים לו. מה קרה? מה נסתם?

ודבר זה, מחמת הקליפה מאיזה עוון שעשה, המבדלת בינו ובין העיון. על כן צריך האדם לפשפש במעשיו ולהתוודות, ולהיות מודה ועוזב. וככה ינהג כל אדם, אם קָשָה עליו ההבנה, יתחרט על עוונותיו, ויתודה וישב אל ה' ויתפלל אליו שיחננו דעת וילמדנו בינה. ורמז

לדבר – סמיכת ברכת אתה חונן לברכת השיבנו לתורתך והחזירנו בתשובה. עכ"ל.

אם האדם, לפני שהאדם לומד, הוא מבקש מחילה על העבירות שלו, אזי הוא 'שומע וזוכר'. א' הוא 'שומע', דהיינו הד"ת נכנסים לו באזניו.

שיבין היטב את מה שהוא לומד, כדאשכחן בכמה דוכתי, כגון ונתת לעבדך לב שומע (מלכיס"א ג', ט'), דהיינו לב מבין. ועיין ספר השרשים לרד"ק סוף שורש שמע. ב' 'זוכר', יהיה לו גם זכרון. לא יהא לימודו בבחינת [משלי כ"ג, ה'] הַתְּעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינְנוּ. אחרי שלמד, סגר את הספר, וכבר איננו יודע ולא זוכר מה שהוא קרא.

אתה חונן לאדם דעת, על מה הברכה הזאת? אולי אנחנו חושבים, כי הכוונה סתם, שיהיה לנו שכל. אבל, לא. העניין הוא, שיהיה לאדם דעת והבנה בתורה. עוד מעט נראה זאת, בעזרתו יתב' ויתע'. עכ"פ מן הסמיכות, השיבנו אבינו לתורתך וכו' והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, [ואחר כך] סלח לנו אבינו כי חטאנו וכו', יש ללמוד כי עניין ההבנה בתורה, תלוי בכך שהאדם חוזר בתשובה, וגם הלאה, 'סלח לנו אבינו'.

אבל הוא – הר"ח לוי – מוסיף, וצריך ביאור, שלדבריו סדר הברכות היה צריך להיות להפך. על זאת, הוא נשאר בשאלה. כי השיבנו וכו' והוא הדין סלח לנו וכו', היה צריך להיות לפני אתה חונן.

*

יפה מאד. טוב שהוא עמד על כך, כי זהו נושא חשוב מאד.

אומרים על גדולי ישראל, שהיו כאלה אשר עשו כן. זכורני שמספרים על החזון אי"ש, שבילדותו או בצעירותו, הוא היה לומד עם חברותא. פעם אחת הם למדו תוספות, ולא הבינו. מה עושה החזון"א, כאשר אינו מבין? הוא התחיל לקרוא תהלים בבכיה. ואח"כ אכן הבין. וכך הובא בס' מעשה אי"ש חלק א' דף קנא. יודא חרזי נר"ו.

ישנו סיפור כזה גם על מהרי"ל דיסקין. הוא היה גאון עצום, כשרון אדיר. כאשר יצא לאור הספר של הגרע"ק איגר, אמרו לו איזו קושיא של הגרע"ק"א. והוא ענה, אהה, אם הוא שואל ככה, אזי הוא צריך לשאול בסוגיא זו עוד דבר, כי לפי זה יוצא כך וכו'. ועל כל קושיא וצ"ע של הגרע"ק"א, הוא היה אומר תירוץ.

שערי יצחק – השיעור השבועי

וד"א: בפשטות מבינים שנתנית הצדקה להבנת הלימוד, נעשתה להוספת זכות בעלמא. אולם, ביאור עומק העניין נמצא בספר משנת רבי אהרן (מאמרים ח"ד עמ' ע'), שכ' כי עניין נתנית הצדקה לפני התפלה הוא ע"פ הכתוב "אני בצדק אחזה פניך" (תהלים יז, טו) – שהצדקה גורמת לאדם להיות לפני השם. וכן הוא להבנת הלימוד, שככל שיתקרב יותר להשי"ת, כך תגדל הבנתו. ובאו"א, ראה בספר להעיר להורות ולהשכיל (חי"א עמ' רס בהערה 3) שכ', דע"י הצדקה הוא מסיר את קליפת עמלק המעקמת את השכל הישר. עי"ש.

ולגבי מה שאמר מו"ר בעניין תפילה בשעת הלימוד, שיפתחו שערי חכמה להבנתה. ראה בספר דרשות משמר הלוי (ח"א, דרשה ז) שהביא עובדה אודות הגרי"ז זצ"ל, שבשעה שמסר שיעור עמוק במס' נזיר, מצאוהו ממלמל את המילים שמרן שליט"א אלפינו בינה לפתוח בו כל ריש עמוד – לק"י. תלמידך הק' חיב"א מני"ו.

גם ברוך יהיה, שמעטנו בזהובי"ם, עוד ועוד. את המעשים דלעיל, אמרתי לפי הרשום בזכרוני מלפני יותר מחמשים שנה, כמדומני שראיתי אותם בספר הנקרא בשם השרף מבריסק.

*

כעת לגבי השאלה, אם הדבר כך, א"כ למה הסדר הוא הפוך?

למעשה, ראשית צריכים לדעת, כי ברכת אתה חונן, זה לא סתם שיהיה לאדם שכל, אלא בעיקר זה על התורה, כמו שהקדמנו. יכול להיות אולי שגם נכלל בזה דברים שהם נצרכים, שהאדם ינהל את ההנהגה שלו בחייו בתבונה, איך להתנהג עם בני אדם ועם בני ביתו, גם זה צריך שכל, אבל לא זה הוא העיקר.

כבר מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים [דף מ"ד ע"ב] מסביר, כי ישנה סיבה למה מתחילים עם 'אתה חונן'. הרי יש ג' ברכות ראשונות וג' ברכות אחרונות, ו'אתה חונן' זה ראש האמצעיות. למה מתחילים דוקא בברכת אתה חונן?

אומר מהרי"ץ כך, 'אתה חונן'. כי הברכות והתפילות במקום תמידים תיקנום, וחרש ש"י – שוטה וקטן – פסול לעבודה. התפילה היא

וכאשר הגיע משהו, ש'נתעלם ממנו', לא ידע לענות, מה הוא עשה?

הוא הוציא מטבע לצדקה, ושם אותו בקופה. הוא הבין, שעליו לעשות כאן איזה תיקון. הוא לא חיפש, אולי משהו ב'ראש' שלו איננו בסדר, או אולי סיבה אחרת. אלא הוא הבין שישנו כאן בבחינת 'סכותה בענן' לך מעבור תפילה. אשריהם ישראל.

שאלה מהקהל: אבל כך דרך הגמרא, קודם כל ירבה בישיבה, וגם יתפלל למי שהחכמה שלו.

תשובת מרן שליט"א: נכון. ואם הוא עשה זאת, ולא הועיל? בעיקר העניין אתה צודק, כי ישנם כמה דרכים. אני מסכים איתך. אינני יודע, האם זאת העצה הראשונה. אבל גם זה. לפעמים האדם זוכה. מגדולי ישראל החריפים, כמו הג"ר יונתן אייבשיץ, הוא לא תלה זאת בכך שהיה לו כשרון טבעי, שהלמדנות שלו באה כי בעצם נולד חריף, אלא הוא אמר, אוי לי, כי ביום שאינני מכוון כראוי בקרית שמע ובתפילה, ביום הזה תורתני נעשית קרעים קרעים. עיין ביערות דבש.

הנצי"ב מואלאזין, ביום שהוא לא בכה בברכת אהבת עולם, הוא לא היה מוסר שיעור.

*

לק"י חי כסלו ה'תשפ"ו ב'של"ז.

לכבוד מו"ר מרן שליט"א.

נתכבדתי בשמיעת שיעורו שתוכו רצוף אהבה וחיב"א מתחילתו עד סופו, וענוונתו תרבני. ברוך רחמנא שסייעני לשמח את מו"ר בהתרת ספקותיו, שמאור עינים ישמח לב (משלי טו, ל. מצודות שם). ובפרט בעת ובעונה אשר "חושך" זו יון, המעמידה כל ודאי כספק ולמשא-זמתן.

בליל אמש עלו כמה מעשיות שמארצותיו קבעם ממזרח וממערב – לקרון אחד של עגלה משולשת ונלכדו להן לסיפור נערב (וכן בשער"י בא תשע"ד עמ' 20), בתיאורו על גאונותו וצדיקותו, של המהרי"ל דיסקין בעת לימודו. אבל אם ניתן ריוח בין הדבקים, ניווכח שהם בעצם מעשים שונים. וכאשר נפרוש כל אחד במקומו, הדבר יעמוד כבתחילה על מכונו.

וזה יבחן צדיק: בספר עמוד אש (שיינברגר) עמ' קלז ד"ה תלמידו, ועמ' קפד ד"ה כשהופיעו וד"ה החבל יעקב.

ישנן לנו שלוש תשובות לגבי השאלה דלעיל, למה סדר הברכות איננו הפוך?
א' ישנו עניין בכך, שברכת אתה חונן וכו' תהיה בהתחלה. כפי שמהרי"ץ העלה, כי שוטה פסול לקרבן.

דבר שני, הדבר הוא רק לפעמים, אם האדם לא הבין. אבל בדרך כלל, זה לא קורה. בשביל כך, לא צריכים לשנות את הסדר.

תשובה שלישית, לפי מה שאמרנו בשם הספר זכור למרים, בדרך כלל לא צריכים להתוודות לפני כן, רק אדם שיש לו ח"ו עוונות חמורים.

וגם באוצר התפילות [דף קס"א] הובאו טעמים רבים בעניין זה, כגון מ"ש הלבוש בזה"ל, קבעוה ראש לאמצעיות, שאם אין בינה אין תפילה. ובמוצ"ש ויו"ט מבדילין בה, משום שהבדלה היא חכמה. כי מה שהאדם מבדיל בין דבר לדבר, חכמה היא לו. ולכן קבעוה בברכת חכמה עכ"ל.

ובסדר היום כתב, אתה חונן ראשונה, שזולת הדעת והחכמה באדם, טוב ממנו הנפיל [מלשון הפסוק בקהלת ו', ג']. ולכן צריך לכוין בה כראוי, שזה עיקר השאלה שצריך האדם לשאול מאת הבורא ית"ש, שיתן לו שכל ודעת ישר, יודע למאוס ברע ולבחור בטוב עכ"ל.

זאת עיקר הבקשה, שיהיה לאדם דעת ישרה, שימאס ברע ויבחר בטוב.

והוא מביא עוד כמה טעמים.

ובעיון תפילה הנדפס ג"כ שם, הביא בזה"ל, בשם הגאון ר' אלכסנדר מרגליות ז"ל אמרו, שזה נתקן בשביל מוצ"ש, דאיתא בשבלי הלקט השלם עניין שבת, ובאבודרהם וכו'.

הוא מביא לנו טעם חדש, למה ברכת אתה חונן היא הראשונה. בגלל מוצאי שבת. כיון שבמוצאי שבת חייבים להתחיל עם אתה חונן, ממילא אגב כך קבעו זאת ככה תמיד. אי אפשר לחלק, פעם כך ופעם כך. לא פלוג.

ובאבודרהם דף ס"ז ע"ב וז"ל, כשם שאין לו לאדם לעשות מלאכה במוצ"ש קודם שיבדיל, כך אין לו לתבוע צרכיו קודם שיבדיל.

הרי אסור לעשות מלאכה לפני ההבדלה, א"כ כעת במוצאי שבת, כאשר מתחילים ימי החול,

במקום קרבן, ואם אין שכל, אם מדובר בשוטה, אזי הוא פסול לעבודה. בהתחלה, כדי שנהיה ראויים להתפלל, אנו צריכים שיהיה לנו שכל.

לכן מתפללים להב"ה, שיתן לנו בינה להבחין. ובהמשך הוא כותב כך, ותיקנו אתה חונן ראש לאמצעיות, שאם אין בינה אין תפילה. ואמר לשון חנינה בדעת, לרמוז שהדעת אינו מהשתדלות האדם, אלא מחנינותו ית' בעת היצירה. האדם אינו יכול לעשות זאת מעצמו, אלא הדבר הוא ביצירה שלו.

והבינה, היא הבאה לאדם מצד השתדלותו בלימוד ובחקירה. הדבר מצד השתדלות והתאמצות. ישנו אדם, שבעת יצירתו הוא נברא בעל כשרון, אבל הקב"ה הוא שחנן אותו בכך, זאת מתנה שקיבל. אבל 'בינה', זה מצד עצמו, שהשתדל ויגע בלימודו. אדם שיתעמק וישתדל בלימודו, הלימוד ישפר ויחדד לו את ההבנה.

ובאמרו ז'מלמד לאנוש בינה, כי זה בא דרך לימוד. ואע"פ שכלל בסוף במלת חנינה, באמרו חננו מאתך דעה ובינה, אמר זה דרך כלל, להיות לנו עזר אלהי בכולם. ועל זה אמר התנא, אם אין דעת אין בינה. שאם אין לו הבנה מעיקרא, לא ישיג כלום בלימודו.

ועניין שאלת הדעת והבינה, להבין חוקי הדת על מתכונתם. כי מחוסר הבינה, אדם טועה ושוגה. ולכן צריך לכוין בה כראוי.

ובהמשך הוא מביא מדרש בזה"ל, כשבא פרעה להמליך את יוסף, בדקוה אם יודע שבעים לשונות. בא גבריאל ולימדו כרגע. תוך רגע, זמן קצר ביותר, ידע יוסף שבעים לשונות, לפני שהוא בא לדבר עם פרעה.

תמהו מלאכי השרת ואמרו, בא"י חונן הדעת. איך אדם יכול בתוך רגע, לדעת שבעים לשונות? את זאת, רק הקב"ה יכול לעשות.

וברוקח סי' שכ"ב ב' פר"ח פ' ט"ל, ראו עליונים שמסר שם המפורש למשה רבינו ע"ה, אמרו בא"י חונן הדעת.

רואים מכאן, כי העיקר הם דברים רוחניים. ויכול להיות גם כגון ידיעת שבעים לשון, אבל שוב הפעם, יצא מכך איזה עניין, השכר של יוסף, כפי שנאמר [בראשית מ"א, ל"ג] וישיתוהו על ארץ מצרים.

שערי יצחק – השיעור השבועי

כעת, שמחה רביעית, השייכה לעניין שדיברנו בס"ד בשיעורים הקודמים לגבי מה שביקש דוד המלך ע"ה, כי מי שקוראים תהלים, יהיו נוטלים שכר כמי שעוסק בנגעים ואהלות. ישנם לנו כעת מקורות חדשים.

בשביל כך, נקדים את הגמרא במסכת ברכות [דף ז' סוף עמוד שני], שם מובא, אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן, מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי.

הוא ראה – אמנם הדבר לא כתוב במפורש, אבל כנראה מכיון שרב נחמן כבר היה אז זקן, א"נ חולה וחלש – הוא שאל אותו, למה לא באת לבית הכנסת? מדוע הינך מתפלל ביחידות? אמר ליה, לא יכילנא.

אמר ליה, ליכנפו למר עשרה וליצלי. שיאספו מניין לביתך, שיהיו לך עשרה אנשים בבית.

אמר ליה, טריחא לי מלתא.

ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא, ליתי ולודעיה למר. כאשר הציבור מתפללים, שיגידו לך זאת, בכדי שתתפלל עמהם באותו הזמן. בשעה שהציבור מתפללים. כגון תפילת מנחה, שלא תתפלל בזמן אחר מאשר הציבור.

כך אמר לו רבי יצחק. שלכל הפחות יודיעו לך, מתי מתפללים בבית הכנסת. לפי המלים, שתאמר לש"צ שיבוא ויודיע לך.

אמר ליה, מאי כולי האי?

התפלא רב נחמן ושאל את ר' יצחק, למה אתה עושה מכך כ"כ עניין? מדוע זה חשוב עד כדי כך כל החרדה הזאת?

אמר ליה – ענה לו רבי יצחק – דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי, מאי דכתיב ואני תפילתי לך י"י עת רצון, אימתי עת רצון? בשעה שהציבור מתפללין.

הזמן הזה, הוא חשוב מאד. בכך הוא שכנע אותנו, כי הדבר כדאי. אם אינך יכול לבוא לבית הכנסת, ואינך יכול לעשות שיהיה אצלך מניין, לכל הפחות תתפלל מתי שהציבור מתפללים, כי אותו הזמן הוא עת רצון. בשעה שהציבור מתפללים.

ר' יוסי ברבי חנינא אמר מהכא, [ישעיהו מ"ט, ח'] פה אמר י"י, בעת רצון עניתיד.

וכי נתחיל לבקש צרכים, כמו בתפילות של שאר ימות השבוע? לכן קבעו זאת, מיד בהתחלה.

ולכך קובע ההבדלה בברכת חונן הדעת, שהיא ראש לכל הצרכים. עשו פה את ההבדלה, כדי שיהא דומה לימות החול.

והכי איתא בירושלמי, אסור לאדם לתבוע צרכיו עד שעה שיבדיל, עכ"ל. ולכך תיקנו לנו חכמים להתחיל הברכה בשבח ולהבדיל ואח"כ לבקש וחננו וכו'. ומשתיקנו נוסח זה במוצ"ש, הניחוהו גם לכל ימות החול.

חושבני שצרכים להעיר כאן הערה, כי ההסבר הזה שלו, הוא לא לפי כל הדעות. הרי למה בשב"ק לא אומרים את הברכות האמצעיות, אתה חונן לאדם דעת וכו', השיבנו וכו', רפאנו וכו'. ישנם אכן כאלה האומרים כפי שהוא אומר, כי הן שאילת צרכים. ואז הוא צודק, כי במוצאי שבת – כיון שאתה בא לומר תפילה של חול – הינך חייב לומר הבדלה, בכדי להוציא שבת תחילה, כי רק אז יהיה מותר שאילת צרכים.

אבל בראשונים ישנו עוד טעם אחר, כי לא רצו להטריח. לא בגלל שאסור. והרי הדין, שאם אדם התחיל אתה חונן לאדם דעת וכו', הוא צריך לסיים את הברכה, ורק אז הוא חוזר לברכה של שבת. וכן אפילו אם הגיע כבר לברכת רפאנו וכו', הוא צריך לגמור אותה. מה שלא קבעו זאת, זה לא בגלל שהדבר אסור, אלא בגלל שלא רצו להטריח. הארכתני על כך בשו"ת עולת יצחק חלק ב'. ולגבי איסור שאילת צרכים, מכיון שזהו 'טופס ברכות', דבר שרגילים לומר אותו, אינו נחשב שאילת צרכים בשבת. מכיון שרגילים, זה מותר. א"כ מן הבחינה הזאת, זה לא מוכרח כלל. ברם ישנם טעמים אחרים.

א"כ כיון שישנן סיבות להתחיל באתה חונן, לכן מובן גם לענייננו שאי אפשר להקדים את השיבנו לפני אתה חונן.

המשך בעניין השאלה האם נתקבלה בקשת דוד המלך מהקב"ה, כי כל הקורא בספר תהלים יהיה נחשב כאילו עוסק בנגעים ואהלות. חשיבות התפילה בעת שהציבור מתפללים, והדרשות שכך מן הפסוקים. האם הגרי"ח בספרו בן יהודע סבר כדברי הנפש החיים, שבקשת דוד המלך לא התקבלה.

מה שאין כן בפסוק ואני תפילתי לך י"י עת רצון, אף על גב דמפורש ביה ענני באמת ישעך, רחמי הוא דקבעי דוד המלך ע"ה מקמי שמייא על זאת, ולא נתברר מהכא אמיתות הסגולה הזאת של תפילת ציבור לענין עניה.

וכהאיי גוונא מצינו להגמרא, בענין ששה לא שלטה בהם רמה, ולא חשיב לדוד המלך ע"ה עמהם, ותנא אחר אמר גם דוד, דכתיב (תהלים טז ט) אף בשרי ישפן לבטח. וקאמר הגמרא, לא חשיב ת"ק לדוד, משום דיש לומר, דוד רחמי הוא דקא בעי בהכי.

רואים מכאן, שהבן יהודע הולך כפי שיטת הנפש החיים. אמנם הוא לא מביא בהדיא גם את העניין הזה של בקשת דוד המלך לגבי הקורא בתהלים, אבל הדבר הוא כבר פועל יוצא.

ברם כיון שרבי יוסף חיים היה אחרי הנפש החיים, נראה לי כי הוא לקח זאת מהנפש החיים. הדבר איננו מדעת עצמו. הרי הבן איש חי הזכיר את הספר נפש החיים בכמה מקומות מחיבוריו, היה לו אותו והוא למד בו, ניכר שהוא העריך את הספר הזה ואת מחברו, ע"כ מסתבר שהוא לקח את הראיה הזאת ממנו. ואכן הוא לא כתב זאת בשם עצמו, אלא כתב סתם בלשון 'מצינו', אבל ניכר שהוא כתב זאת בע"פ, דהיינו מתוך זכרונו. מה שהוא לא הזכיר בהדיא את הנפש החיים, אולי מפני שהוא לא זכר אז מהו המקור. יש לי כמה ראיות, שהוא לא זכר. כגון שכתב 'מצינו לגמרא' ולא כתב היכן היא הגמרא, לכן נראה כי הוא כתב זאת בע"פ. כמו כן מ"ש 'ששה לא שלטה בהם רימה', הרי הדבר איננו נכון. הם לא ששה, אלא שבעה לא שלטה בהם רימה. ואלו הם, אברהם יצחק ויעקב, משה ואהרן ומרים ובנימין. כמפורש שם בב"ב.

אבל מתברר עכשיו כי ישנו מקור, עוד לפני הנפש החיים, בספר יסוד הניקוד לרז"ה – הר"ר זלמן הנא – אשר הוא היה מדקדק אשכנזי. אין כמעט אשכנזים שהם 'מדקדקים', אבל הוא היה מדקדק יוצא דופן. היעב"ץ הוא בר פלוגתיה, הוא חולק עליו בהרבה דברים. לרז"ה ישנם הרבה ספרים, בעיקר או הכל בדקדוק, כגון בנין שלמה המפורסם, וכן צוהר התיבה, ועוד ספרים רבים שהוא חיבר. אבל כיון שהוא היה אשכנזי, הוא

הראשון הוא מספר תהלים, ואני תפילתי לך י"י עת רצון וגו', את זאת אמר דוד המלך. וכעת ישנו פסוק מספר ישעיה, כה אמר י"י, בעת רצון עניתיה, וביום ישועה עזרתיה וגו'.

ר' אחא ברבי חנינא אמר מהכא, [איוב ל"ו, ה'] הן אל כפיר ולא ימאס, וכתיב [תהלים נ"ה, י"ט] פדה בשלום נפשי מקרב לי, כי ברבים היו עמדי. דורשים זאת כך, 'כביר' – אם יש הרבה, אזי הקב"ה לא מואס.

תניא נמי הכי, רבי נתן אומר, מנין שאין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים? שנאמר הן אל כביר ולא ימאס.

וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו'.

ישנם כאן שלש ראיות. א' ואני תפילתי, ב' בעת רצון עניתיה, ג' כי ברבים היו עמדי.

עומד על כך רבי יוסף חיים, בספר בניהו [ברכות שם], למה רבי יוסי ורבי חנינא חיפשו פסוק אחר? וכי לא מספיק הפסוק שאמר רשב"י, ואני תפילתי לך י"י עת רצון? מדוע הם הביאו פסוק אחר.

והוא מתרץ, כי בפסוק הזה שאמר דוד המלך, ואני תפילתי לך י"י עת רצון וגו', אמנם המשך הפסוק הוא, ענני באמת ישעך. ברם, מי אמר שהדבר התקבל? דוד המלך ביקש, 'ענני', אבל אולי בקשתו לא התקבלה? לכן הוא מביא את הפסוק, בעת רצון עניתיה וגו'.

א"כ כעת, ישנו לנו כאן דבר חידוש.

וזה לשון הגרי"ח שם, ר' יוסי ברבי חנינא, לא סגי ליה בקרא דר' שמעון בן יוחאי, והביא פסוק של בעת רצון עניתיה. משום כי בפסוק זה מפורש חשיבות של עת רצון, שהוא לענין עניה, דכתיב עניתיה. דכיון דמתפלל בעת רצון, אז יענהו ה'. וקב"ה הוא דקאמר ליה לאדם כך. אם כן, דבר זה בטוח.

הקב"ה בכב' ובעצמו אומר זאת, שכן הוא פותח 'כה אמר י"י, בעת רצון עניתיה'. על כך, אי אפשר להתווכח. הקב"ה אומר במפורש, אני עונה לך בעת רצון. אבל לגבי מה שדוד המלך התפלל, הוא – ר' יוסי וכו' – לא מרוצה מן הראיה הזאת, היא איננה מספיקה, כי הדבר אינו בטוח.

שערי יצחק – השיעור השבועי

עכ"ל. והובא דבריו בשתיקה בספר נסיונות אברהם (לוריא, תקפ"א. ב"ב דף יז. עמ' כח ע"ב). וכן ראייתי מי שהבין כן מדברי הבן יהודע ברכות דף ח ע"א ד"ה ברם ר' יוסי ברבי חנינא. עיי"ש אולם נלע"ד שיש לדחות, עד כאן. ואחרי שידידנו הר"ח לוי הביא במכתבו אלי, את מה שכתב הבן יהודע וכוונ"ל, הוא טוען על כך בזה"ל, י"ל אין כוונתו על משקל – דפסוק דכה אמר י"י בעת רצון עניתך, הוא בטוח מפני שהשי"ת אמרו, לעומת בקשת דוד, דשמה לא נענה. אלא דכוונתו במש"כ "ולא נתברר מהכא אמיתות הסגולה הזאת של תפילת ציבור לענין עניה", היינו לכלל הציבור, דיתכן שה' נענה לדוד המע"ה מפני בקשתו, אבל מנ"ל שכך הוא לשאר העם?

אכן דוד המלך כן נענה, אבל מי אמר שכל ישראל גס"כ ייענו כמוהו?

על דרך מה שכתב בספר תפארת הגרי"ז (שם) וז"ל ר' יוסי בר חנינא אמר מהכא בעת רצון עניתך. הנה אפשר לומר (דרבי יוסי בן זמרא) [דרשב"י] ס"ל כר' יהושע שאמר (בפסחים דף קי"ז) דדוד אמר ספר תהלים כנגד כל ישראל ולכן למד מהפסוק ואני תפילתי וגו' על כל אחד מישראל. ור' יוסי בר חנינא ס"ל כהחכמים דאמרו שם, האמורות בלשון יחיד, כנגד עצמו. האמורות בלשון רבים, כנגד ציבור. וכיון דהפסוק ואני תפילתי, אמר בלשון יחיד, אפשר לומר דלא אמר זה אלא על עצמו. דמחמת גודל חסידותו היה נזהר תמיד להתפלל בציבור, אבל לא להזהיר על כך אחד מישראל. לכן מביא מהפסוק בעת רצון עניתך, שאמר זה ישעיה בשם ה' לכל אחד מישראל. עכ"ל. ולדרכנו נאמר, ואני תפילתי אמר בלשון יחיד, אפשר לומר דלא אמר זה אלא על עצמו, והשי"ת נענה לו באופן פרטי, ומנ"ל שכך הוא לשאר כלל ישראל.

אבל כ"ז נראה דוחק, ופשטות כוונת הגרי"ח כמו שהביא את דבריו בספר שמח בחור (חירארי, שם) וז"ל: ותירץ הגאון (הגרי"ח) כי רבי יוסי ברבי חנינא העדיף את הפסוק בעת רצון עניתך ששם מוזכר עניתך המלמד שכבר נענה, כי בפסוק ואני תפילתי מבואר שמתפלל

מפלפל ומחדש הרבה חידושים מפליגים... הוא התעמק הרבה בדקדוק, והמציא מדעתו כללים וכד'. לפעמים, לפום חורפא שבשתיא.

וממילא הוא שינה דברים. כמדומני כי בגללו, האשכנזים מחקו לגמרי את כל הגעיות המיוחדות, מה שנותר רק אצלנו, כגון שְלָמִים, וְהִיתָה, לְכֹל הַבְּהֵמָה, וכדומה. הוא זה שגרם לכך, שיועלמו מקריאתם לגמרי בדורות האחרונים. כמו כן, כל העניין של 'שוא מרחף', שישנו כיום, מה שמלמדים בבתי הספר דקדוק, הדבר הזה הוא ממנו.

היעב"ץ מאד חלק עליו, מאד חרה לו עליו, הוא כתב עליו בספר לוח אר"ש וכו', דברים קשים מאד. אבל עכ"פ, הוא היה גברא רבה. ישנם דברים טובים שהוא כותב, כל מיני חידושים. כגון מה שיש לו הסבר נפלא, עמוק מאד, למה במספרים התהפך לשון זכר ללשון נקבה. שלוש, ארבע, זה נראה לשון זכר, ושלושה וארבעה זה לשון נקבה. א"כ איך בפועל הדבר התחלף? הרי ארבעה, היה צריך להיות לשון נקבה. הה"א הרי היא סימן הנקבות. ולאידך גיסא, במספר שמונה, הדבר חזר והתהפך. שמונה נחשב לשון זכר, ושמונה לשון נקבה. הוא כותב שם דברים ממש מתוקים. כמדומני שבזמנו דיברנו על כך [בשיעור תזריע התשע"א]. והביאותיהו בנפלאות מתורתך פ' תרומה ע"פ שמונה ועשרים באמה.

בכל אופן, בנדון דידן, הוא כותב את הרעיון דלעיל, כמו שהובא ע"י ידידנו הנעלה הרב הגאון חיים בר"א לוי בזה"ל, שמחתי מאוד ששימחתי את מרן שליט"א.

אולם רציתי להעיר, שמנגד מצינו לכאורה מי שביאר את הגמ' כדברי הנפש החיים. ראה בספר שערי תורה (האנאו, תע"ח. שער הפועלים אות יז) וביותר הרחבה בספרו יסוד הניקוד (דף לז ע"א אות ט) וז"ל: ועפ"ז מבואר אצלי מאמרם ז"ל ב"ב (דף יז) שבעה וכו' המכוון בו די"א סבירי להו לפרש מלת ישכון מזאת ההוראה המיוחדת לעתיד שהיא הגדת העתיד ברוח הקודש לכן אמרו אף דוד לא שלט בו רימה ותולעה. ורבנן סברי שהיא מהוראת השנית דרך תפילה ובקשה, "ולא מצאנו שנענה על זה", לכך לא חשבוהו בהדייהו ובהא פליגי.

ולא שנענה, לכן העדיף פסוק שכתוב בו שנענה. עכ"ל.

וכן יעיין מו"ר בספר ביאורי מהר"ל עמ"ס ברכות (שם) שכתב באופן ברור כהבנה הפשוטה בבן יהודע, וז"ל, ר"י בר חנינא וכו'. יש לעיל (נדצ"ל י"ל לעיל) לא כתיב שענה הקב"ה על שאלתו, רק כתיב רצון. לכך מביא ר' יוסי מהכא בעת רצון עניתך.

תלמידך הק' חיב"א.

ברוך יהיה, ולעולם יחיה.

אכן אפשר לומר, לגבי ואני תפילתי וגו', כי אולי לדוד המלך הוא כן נענה, משא"כ לכל ישראל. אבל סוף סוף, הדבר אינו עוזר לגופו של עניין. כי הגרי"ח בבן יהודע, לגבי אף בשרי ישכון לבטח, שעל כך 'בנה' הנפש החיים, נראה כי הגרי"ח מסכים לזה.

וזהו חידוש, כי הוא קיבל את הספק הזה, לקבוע שהדבר איננו בטוח. היפך מה שכמעט לכל גדולי ישראל היה פשוט, שהדבר הוא כך, כפי שאמרנו בזמנו. ותרצנו בס"ד את העניין הזה. אולם בכל אופן, גם אם נתווכח לגבי הפסוק ואני תפילתי לך י"י עת רצון, אבל בסך הכל רואים כי הגרי"ח כן מסכים לסברת הנפש החיים.

ראיתי זאת גם בספר פי כהן – פנינים בעבודת ה' וחלק ד' דף קל"ח, שהוא הביא את דברי הבן יהודע דלעיל, וכתב על כך בזה"ל, הרי מבואר גם בדעתו, שמפרש דברי הגמ' בב"ב על-דרך שכתב הנפש החיים.

רק שהוא שואל על הבן יהודע, מי אמר שהראיה היא מסוף הפסוק ואני תפילתי וגו', ענני באמת ישעך. וז"ל שם, אכן גוף דברי הבן יהודע צ"ע, שהרי ראית רשב"י אינה ממש"כ ענני באמת ישעך, אלא ראיתו הוא ממש"כ בקרא עת רצון, דמשמע דמלתא דפסיקא הוא שהוא עת רצון. וכ"כ שם רש"י להדיא וז"ל, עת רצון – אלמא יש שעה שהיא של רצון עכ"ל.

למה אתה – הגרי"ח – הולך לסוף הפסוק, ענני באמת ישעך? הרי הראיה בגמ' היא מן הרישא? אבל האמת היא, שזאת לא הוכחה. נראה לי, שזאת איננה קושיא על הבן יהודע. כי נכון שהגמרא לא הביאה את סוף הפסוק, אבל פעמים

רבות מובאים במשנה ובגמרא את תחילת הפסוק, ומתכוונים אל סוף הפסוק. כגון שתראה בפיהמ"ש לרמב"ם ותי"ט באבות פ"ג מ"ג לגבי מושב לצים. ורש"י בכמ"ק בפ"י לגמ'. יתירה מכך, מבואר בתוספות, כי לפעמים הגמ' מביאה משנה או ברייתא, והקושיא היא אינה ממה שמובא, אלא מן ההמשך. דהיינו, מהרישא אפשר לדחות, או להתווכח. כגון שבת דף קכג. ד"ה אסובי, וגליון הש"ס להגרעק"א שם. וכן במגיד משנה פ"ט מאיסו"ב שלהי הלכה ל"ו.

הם ידעו את הפסוקים בע"פ, ואמרו כי ישנה ראיה מן הפסוק הזה, אולם הם התחילו רק את התחלת הפסוק, ותבין מעצמך כי הראיה היא מן ההמשך השגור בפ"ך. ואפילו המשניות, הן היו שגורות להם. ולכן לא הביאו את ההמשך, כי היה מובן מאליו שהראיה היא מן ההמשך, לרוב בקיאותם. א"כ אותו הדבר בנדון דידן, למרות שלא הביאו את המשך הפסוק. הלכך מן הבחינה הזאת, אפשר להסתדר.

כל שכן בנ"ד שהגמ' ורש"י אמרו ופירשו את החידוש ואת העיקר, שזוהי הכוונה במלים בעת רצון. משא"כ עניין ענני באמת ישעך, שהוא רק נל"ה ומצטרף, ואפשר לנו להבין אותו מעצמנו.

*

מה שנשאר לנו לבאר, הנה עכשיו יש לנו כאן מקור חדש. לפי דברי הבן יהודע, יש לנו גמרא, רבי יוסי ב"ר חנינא, שאינו רוצה לקבל את הראיה מהפסוק של דוד המלך, כי הוא רק התפלל 'ענני'. ע"כ הוא מעדיף ללמוד מפסוק יותר מפורש, בעת רצון עניתך. א"כ לכאורה ישנה מכאן סייעתא, לפקפק לגבי כל דבר שאמר דוד המלך, האם הדבר אכן התקבל. נגד ההנחה הפשוטה – כפי שאנחנו אומרים – כי מה שכתוב בתהלים, יש על כך חותם שזה נאמר ברוח הקודש, ובודאי א"כ שהקב"ה מסכים לזה. זהו מה שמקובל בדרך כלל. ולכאן לפי דבריו, ישנה כאן סתירה לכך, עפ"י הגמרא הזאת.

ברם, בעזרתו יתב' יש לי ג' תשובות, לדחות את זאת.

הרי לא כתוב במפורש בגמ', מדוע הוא לא קיבל את הראיה הזאת. אכן הבן יהודע אומר מדנפשיה, כי הוא סבר ש'ענני' זאת רק בקשה,

שערי יצחק – השיעור השבועי

המדרש מביא, כי ישנן תפילות שאינן מתקבלות מיד. אין חובה שהן יתקבלו מיד. מצאנו תפילות, שהתקבלו רק לאחר זמן רב. כגון אצל משה רבינו, רק אחרי ארבעים יום הקב"ה מחל לו על עוון העגל. כפי שנאמר [דברים ט', י"ח], וְאַתְּנַפֵּל לְפָנַי יְיָ פְּרַאשָׁנָה, אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וגו'.

ויש תפילה שנענית לכ' יום. ממי את למד? מדניאל. דכתיב [דניאל י', ג'] לחם חמודות לא אכלתי עד מלאת שלשה שבועים ימים, ואח"כ אמר י"י שמעה י"י סלחה וגו'.

ויש תפילה שנענית לשלשה ימים. ממי את למד? מיונה. דכתיב [יונה ב', א'] ויהי יונה במעי הדג וגו', ואח"כ ויתפלל יונה אל י"י אלהיו ממעי הדגה.

ויש תפילה שנענית ליום אחד. ממי את למד? מאליהו. דכתיב [מ"א י"ח, ל"ו] ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו'.

ויש תפילה שנענית לעונה. ממי את למד? מדוד. דכתיב [תהלים ס"ט, י"ד] ואני תפילתי לך ה' עת רצון.

ויש תפילה, שעד שלא יתפלל אותה מפיו, הקב"ה יענה. שנאמר [ישעיה ס"ה, כ"ד] והיה טרם יקראו ואני אענה.

דוד המלך התפלל, והתפילה שלו נענית לעונה, דהיינו לא תוך יום אחד כמו אליהו, שנו' לפני כן, אלא או יום או לילה. וישנם המפרשים, אפילו באותה שעה. 'עת' רצון.

אם כן, לפי המדרש רבה ישנו כאן בכלל פירוש אחר, למלים עת רצון. הכוונה היא, שהתפילה מתקבלת במהירות. ואין המדובר כלל בזמן שהציבור מתפללים. לכן רבי יוסי ב"ר חנינא לא רצה לקבל את הפירוש הזה שאמר רשב"י, אלא הביא פסוק אחר בו מפורש, בעת רצון עניתך. כי שם בודאי רואים שישנה עת רצון.

*

דרך אגב, בספר דברי טובה [על ספר שמואל א', דף תס"ו] הוא מדבר לגבי דוד, כאשר גלית היה מחרף מערכות אלהים חיים, ושאל המלך וכל עם ישראל היו אובדי עצות, עד שדוד המלך בא עם חמשה אבנים, ועם הקלע שלו, ואמר לו כך,

ואין הדבר אומר שהבקשה התקבלה. אבל אין חובה לתרץ כך. אפשר לענות על כך, שלוש תשובות אחרות.

בספר ברכת יהושע [בברכות שם], הוא מעצמו בלי קשר לנדוננו, כתב סיבה אחרת בכלל, למה רבי יוסי ב"ר חנינא לא קיבל את הראיה הזאת. הסבה היא, כי אין שום הכרח לפרש כך את הפסוק ואני תפילתי לך י"י עת רצון, כי ה'עת רצון' היא כאשר הציבור מתפללים. אם נעייין ברש"י שם, נראה כי הוא מפרש פירוש אחר. דרך אגב, גם מפרשים אחרים פירשו עוד באופנים אחרים, אבל הוא מביא את רש"י.

וזה לשונו שם, ריבר"ח אמר מהכא, כה אמר י"י בעת רצון עניתך. והא דלא דרש מקרא דואני תפילתי, דמשם אין ראיה. דיוכל להיות הפירוש, כמ"ש רש"י ז"ל בתהלים, שהתפלל דהע"ה שיהיה עת רצון בעת תפילתו, יעויין ברש"י שם.

דהיינו, דוד המלך מבקש, כי מתי שהוא מתפלל, שתהיה עת רצון. כשיש 'עת רצון', זהו הזמן שהתפילה מתקבלת. ישנם זמנים, שהתפילה אינה מקובלת. לפעמים אדם מתפלל, ולא מתקבלת תפילתו, כי לא היתה אז עת רצון. כך מפורש בירושלמי. כאשר יש עת רצון, אז התפילה מתקבלת. בשמים השערים פתוחים, ומתקבלת התפילה. לכן דוד המלך מבקש, שתהיה עת רצון כשאני מתפלל. זה הכל. לא מדובר כלל כשהציבור מתפללים.

ע"כ מביא פסוק בעת רצון עניתך, שנראה שיש עת רצון. וראבר"ח לא ניחא ליה, דמאלו הפסוקים אין ראיה על תפילת רבים, רק שיש עת רצון. אבל מהנדך פסוקים מוכח שתפילת רבים מקובלת ודו"ק.

כך אומר הברכת יהושע. ואם כן, אין חובה לקבל את התירוץ של הבן יהודע.

*

דבר נוסף. שני. במדרש דברים רבה [ואתחנן, פרשה ב' אות י"ז] מובא בזה"ל, מהו "בכל קראנו אליו". אמרו רבנן, יש תפילה שנענית לארבעים יום. ממי את למד? ממשה. דכתיב ואתנפל לפני י"י ארבעים יום וגו'.

לא נאבדה. אין תפילה לריק. וגם אם התפילה איננה מושלמת וכפי שצריך, לא נאבד שום דבר. כגון אם לא עזר לו, זה יעזור לצאצאיו. או אולי לעניין אחר. הדבר שמור באיזה מקום, עד שיתפלל כפי שצריך, ואז התפילה הזאת ג"כ תצטרף. ככה שאדם אשר מתפלל, שלא יעלה בליבו, אולי הוא סתם מתפלל, שמא מבזבז זמנו לחנם.

ממשיך ה'דברי טובה' ואומר, אבל דוד זכה, שתמיד יתקיים בו ואני תפילתי לך י"י 'עת' רצון, שמיד בתוך אותה העונה, או תוך היום או תוך הלילה שהתפלל בה, נענית תפילתו. ולכן דוד ידע, שהיום הזה יסגרך י"י בידי.

ואולי לכך כפל את דבריו שאומר 'היום הזה, להורות שאין כוונתו ליום ארוך של עשרים וארבע שעות, אלא היום 'הזה'. שכמו שכעת השמש מאירה, כך היום הזה – עם השמש הזה – יסגרך י"י בידי. כי דוד היה מן הצדיקים, שזכה שבקשתו תיענה בתוך אותה העונה שהתפלל בה. אם התפלל ביום, כשהשמש מאירה, ייענה בתוך היום. ואם בלילה, ייענה בלילה הזה, טרם יבקע השחר אורו. שכך אמר, ואני תפילתי לך י"י עת רצון, שבתוך אותה העת נענה דוד.

כך הוא מפרש.

אינני מבין את דבריו, כי לא כתוב שישנו צדיק מסויים שתפילתו מתקבלת לארבעים יום, וישנו צדיק מסויים שמתקבלת תפילתו לעשרים יום וכו', אלא שהדבר תלוי בתפילה עצמה. ישנה תפילה, שהיא מתקבלת לארבעים יום, או לעשרים יום וכו'. רק הביאו דוגמא, שאצל משה רבינו היה ארבעים יום. זה לא שתמיד אצל משה רבינו, התפילה נענתה אחרי ארבעים יום. באותה פעם, היה ארבעים יום, אבל מסתברא שבכל פעם יהא באופן אחר. הדבר אינו תלוי באומר. ואין הדבר תלוי רק בסוג התפילה, ועוד כל מיני חשבונות שישנם בשמים, האם לקבל את התפילה או שלא, ומתי ואיך. אפשר ג"כ שהדבר אינו תלוי רק באומר, אלא אף לא בסגנון התפילה. ישנם כל מיני סיבות פרטים וחשבונות, למה לא לקבל את התפילה, כגון אם מישהו אחר יסבול מכך וכו'.

היום הזה יסגרך י"י בידי, והפיתך והסרת את ראשך מעליך – [מרן שליט"א אומר זאת ב'כינני, יסגרהו, והכיתיו. העורך] – ונתתי פגור מחנה פלשתים היום הזה, לעוף השמים ולחית הארץ. וידעו כל הארץ, כי יש אלהים לישראל [שמואל א' י"ז, מ"ו].

וזה לשונו שם, יש לעיין, איך היה דוד המלך בטוח, שהיום יתן ה' את גלית בידו? איך הוא אומר, היום הזה וגו'. וכי הוא היה כבר אז נביא? על סמך מה הוא אומר כך?

הרי כתוב במדרש דברים רבה [פרשה ב' אות י"ז] אמרו רבנן, יש תפילה שנענית לארבעים יום. ממי אתה למד? ממשה. דכתיב, ואתנפל לפני י"י כראשונה מ' יום וגו'. ויש תפילה שנענית לעשרים יום. ממי אתה למד? מדניאל וכו'. ויש תפילת שנענית לשלושה ימים. ממי אתה למד, מיונה וכו'. ויש תפילה שנענית ליום אחד. ממי אתה למד? מאליהו. ויש תפילה שנענית לעונה. ממי אתה למד? מדוד. דכתיב, ואני תפילתי לך י"י את רצון. ויש תפילה, שעד שלא יתפלל אותה מפיו, הקדוש ברוך יענה. שנאמר, והיה טרם יקראו ואני אענה.

גם שם כתוב שדוד התפלל, אבל מי אמר שהוא ייענה מיד? אולי הוא יצליח להרגו רק מחר, או מחרתיים? כיצד הוא קובע בהחלטיות, 'היום הזה' וגו'?

וצריך לומר, שהצדיקים משה ואליהו ודניאל ויונה ודוד, פתחו שערי תפילה. וכל עם ישראל, ניוזנין בזכות הצדיקים האלה שפתחו שערי תפילה. ואין אדם יודע, בזכות איזה צדיק יזכה שתיענה תפילתו. לכן אומרים חז"ל, יש תפילה שנענית לארבעים יום, ויש לעשרים יום, ויש ליום, כי מי יודע לאיזה שער של תפילה תיכנס תפילתו.

אי אפשר לדעת, מתי התפילה תתקבל. ישנו מדרש נוסף שכתוב בו, כי ישנה תפילה שנענית למאה שנה. צריכים לדעת מה שכתוב בספרים הקדושים כי ישנו כלל, אין תפילה שהיא הולכת ריקם. גם אדם שחושב שהתפילה שלו לא נעשתה, כגון אם התפלל על חולה והוא נפטר, לא התקבלה התפילה שלו, עכ"פ התפילה הזאת

שערי יצחק – השיעור השבועי

הוכחה כי אם שישתדל להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, אבל לא שיהיה עונה לזה. אבל 'בעת רצון עניתך', שנראה כי מי שמתפלל בעת רצון – והוא העת שהציבור מתפללים, כמו שביארנו – הוא נענה 'מיד', כדכתיב 'עניתך'.

ורבי אחא אמר מהכא, דכתיב 'הן אל כביר לא ימאס', וכתיב 'פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי', ענין הוכחתו היא משני הכתובים. מ'הן אל כביר לא ימאס', למדנו לתפילת הרבים שאינה נמאסת. ואחר שלמדנו שהיא מקובלת, למדנו מן הכתוב של 'פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי'. כי מלחמות הבאות על האדם, הוא פדוי מהם כשמתפלל בשעה שהרבים מתפללים. ותניא נמי הכי, מנין שאין הקב"ה מואס בתפילתם של רבים? שנאמר הן אל כביר לא ימאס, וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו'. אמר הקב"ה, כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור, מעלה אני עליו כאלו פדאני לי ולבני מבין האומות.

כיוון לכך גם בעל משנת חסידים, בספרו אדרת אליהו, הוא רבי רפאל עמנואל חי ריקני. והוא כותב זאת, לא על הפסוק הזה, אלא על הפסוק הבא, פדה בשלום נפשי וגו'.

וזה לשונו שם, מוסיף על פסוק 'הן אל כביר', דהתם כתיב 'לא ימאס', דהוה משמע ממאס הוא דלא ממאס, אבל אינה עושה פירות להיות נענה וניצול על ידה, עד כי יתפלל תפילה יותר הוגנת, ואז היא מצטרפת עמה ונענה. אבל בפסוק פדה בשלום וגו', מורה שנענה 'מיד' שהתפלל ברבים.

שניהם מדגישים, את ענין ה'מיד'. ש"מ שהם מבינים, כי הזכות והמעלה והסגולה שישנה בכך, אם האדם מתפלל בזמן שהציבור מתפללים, שהתפילה נענית מיד. וכיון שהפסוק 'ענני', אינו מוכיח שהתפילה נענית מיד, לכן הם מביאים ראיות אחרות.

יוצא, כי מן הגמרא אין לנו שום הוכחה. רק שהבן יהודע מעצמו סובר כך, וזהו כבר משהו אחר, אבל מהגמרא אין שום ראיה.

לכן יותר מסתבר, כפי הפירוש שהוא עצמו – בעל דברי טובה – מביא בהמשך בשם מהר"ם אלשיך, כי דוד המלך היה בטוח בכך, מכיון שהוא ראה כי גלית נכשל בלשונו. הוא אמר לדוד, שהוא יתן את בשרו לבהמת השדה. אמר דוד, וכי דרך בהמות לאכול אדם? אלא, נטרפה דעתו. הוא מבולבל. איתרע מזליה.

זאת היתה הראיה שלו. זאת תשובה, שהיא יותר מתקבלת. וע"ע מעם לועז על ספר שמואל שם דף רכ"א רכ"ב.

בכל אופן לענייננו, רבי יוסי ברבי חנינא לא קיבל את הראיה מן הפסוק ואני תפילתי לך י"י עת רצון, כי הוא פירש אותו בצורה אחרת.

*

תשובה נוספת, שלישית, לדחות את הוכחת הבן יהודע.

ההבדל הוא, כי מה שדוד המלך אמר, ואני תפילתי לך י"י עת רצון וגו', ענני באמת ישעך, לאו למימרא שהיה חשש לדוד המלך, שלא תתקבל תפילתו. כפיכך היה לו ספק, שמא התפילה לא תתקבל. הסגולה הזאת, ש'בעת רצון, דהיינו בשעה שהציבור מתפללים, בודאי שהיא תתקבל. רק השאלה היא, מתי? משא"כ פה אומר השי"ת, בעת רצון עניתך. לא כתוב 'אענך' בלשון עתיד, אלא 'עניתך', עכשיו מיד כבר התפילה התקבלה.

ואותו הדבר בהמשך, פדה בשלום נפשי מקרב לי, כי ברבים היו עמדי.

כאשר דוד המלך מבקש 'ענני', הרי זה מורה על העתיד. מתי התפילה הזו תתקבל? אינני יודע. לכן רבי יוסי ברבי חנינא לא מרוצה מזה, כ'אין מכך הוכחה. משא"כ בעת רצון עניתך, כבר עכשיו ענתי.

ואת הדבר הזה, למדנו בס"ד מתורתם של שנים מגדולי ישראל. המבי"ט בספרו בית אלהים, וכן בעל משנת חסידים. כך מתבאר מתוך דבריהם. וממילא, מופרכת ראית הבן יהודע.

המבי"ט בספרו בית אלהים [שער התפילה פרק י"א, דף ק"ז] כותב בזה"ל, רבי יוסי בר חנינא אמר מהכא, בעת רצון עניתך. כי מן הכתוב של ואני תפילתי לך י"י עת רצון, נראה לו שאין

והפיו, אותו יום שבלילה שלפניו צעקתי בד"ת נגדך. והיינו כדאיתא במסכת תמיד על הפסוק, קומי רוני בלילה וגוי שפכי כמים לבך. שכל העוסק בתורה בלילה, שכונה כנגדו וכו' יעו"ש. כנראה הוא מתכוון, שכאשר האדם עוסק בתורה, הוא צריך ללמוד בקול רם. לא בלחש. כדאיתא בעירובין דף נ"ג סוף ע"ב, ברוריה אשכחתייה לההוא תלמידא, דהוה קא גריס בלחשה. בטשה ביה. אמרה ליה, לא כך כתוב [שמואל ב' כ"ג, ה'] ערוכה כפל ושמרה. אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך, משתמרת. ואם לאו, אינה משתמרת.

'אשוועה' היינו, צעקתי בקול. אמנם זאת איננה הפשטות, אבל כך נצטרך לומר לדעה הזו.

ובספר דברי דוד – שהוא היה תלמיד של הגר"ח מואלאזין – בעל נחלת דוד, כתב [ברכות שם] פירוש מעניין לגבי המלה 'אשוועה' בנ"ד.

מה עושים, לפני שמתחילים ללמוד? במה מתחילים?

תשובה מהקהל: בתפילת יהי רצון מלפניך וכו'. תגובת מרן שליט"א: נכון. זהו 'אשוועה'. התחלתי לומר, יהי רצון וכו'. זהו דבר נפלא. 'קידמתי'. מהי ההקדמה? 'אשוועה'. הנני מתחיל באמירת התפילה שלפני הלימוד.

ומה בסוף? 'חצות לילה אקום להודות לך'. זהו 'מודה' אני לפניך וכו', ששמתי חלקי מיושבי בית המדרש וכו'. בחצות אני כבר 'להודות לך', סיימתי את הלימוד. הפלא ופלא.

הוא אומר, שהפירוש הזה הוא 'דרך צחות'. כביכול הדבר נשמע כמו איזה דרוש. אבל בכל זאת, נראה לו שזה אמיתי.

וזה לשונו שם, יש להבין, איך מורה הקרא ד'קדמתי בנשף ואשוועה' על דברי תורה, דהא אשוועה הוא לשון תפילה.

ואפשר לפרש דרך צחות, ע"פ מאי דאמרינן לקמן [דף כח:] ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו וביציאתו, והיינו קודם הלימוד היה מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידו, ואחר הלימוד היה נותן הודאה על חלקו. וא"כ דוד, דעד חצות היה עוסק בתורה לכך קודם הלימוד היה מתפלל, ולזה אמר וכו'.

התייחסות למכתב בעניין הראיה שהביא מרן שליט"א לגבי דוד המלך, שעסק בשירות ותושבחות מחצות הלילה, ובתחילת הלילה עסק בדברי תורה, וביאור המלה 'אשוועה'. וכן לגבי מה שאמר מרן שליט"א, כי התיקון לעניין 'בן שמונה עשרה לצבא', הוא ע"י 'בן שמונה עשרה לחופה'.

קיבלתי שלושה מכתבים חשובים, מידידנו הנכבד והיקר הרה"ג יצחק מסורי הי"ו, דיין בעיר חיפה. מכתבים ארוכים, בכמה וכמה נושאים. אולם כעת יש לי זמן לומר, רק שני דברים קטנים.

ראשית, לגבי הראיה שהבאנו מדוד המלך, שעסק בשירות ותושבחות – לפי דברי רב אשי – מחצות הלילה, ובתחילת הלילה הוא עסק בדברי תורה.

הוא כתב אלי על כך [במספר 6] בזה"ל, 'ו' ומתוך זה יש לי לילך למה שדחה מו"ר את הראיה מברכות דף ג' ע"ב, ולדון לפניו כתלמיד בקרקע.

הנה לענ"ד נראה במחלוקת האמוראים הנזכרת, שלכו"ע דה"מ ע"ה מחצות ואילך היה עוסק בשירות ותושבחות ותפילה. שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב [תהלים קי"ט, קמ"ז] קדמתי בנשף ואשוועה, ולשון אשוועה הוא תפילה, כמ"ש בתרגום וכל המפרשים. ובהכרח לפרש את דברי הגמ' להלן, על אמירת תהלים.

כך הוא כותב, וברוך יהיה.

טוב שהעיר על כך, וכבר עמדו על הנושא הזה, כיצד אפשר לפרש 'קידמתי בנשף' שהכוונה בתחילת הלילה, וכי 'אשוועה' היינו דברי תורה? הרי 'אשוועה', זה להתפלל. הרי ישנו מאמר חז"ל מפורש, כי תפילה נקראת בעשר לשונות, ואחת מהן היא 'אשוועה', כגון שהובא במדה"ג ריש פ' ואתחנן.

ישנן שתי תשובות נפלאות לגבי העניין הזה, והשנייה יותר מן הראשונה.

הנצי"ב בספרו מרומי שדה [ברכות דף ג' ע"ב], כתב בזה"ל, פ"י ואשוועה, בקול. הוא מפרש בענייננו את המלה 'אשוועה', כי השוועה היא בקול.

הוא כלשון הפסוק בתהלים [פרק ח' פסוק ב'] יום צעקתי בלילה נגדך, תבא לפניך תפילתי.

שערי יצחק – השיעור השבועי

צריך לדעת זאת. זהו 'אור אדום' שנדלק בחזק. אם גדולי ישראל מדברים ככה, כגון החיד"א, והוא לא דיבר על זמנינו, אלא בזמנו לפני מאתים וחמשים שנה, א"כ כיום זהו קל וחומר בן בנו של קל וחומר.

אגב נסביר כי השם לספר הזה יוסף לחק, נתן החיד"א ע"פ הפסוק [בראשית מ"ז, כ"ו] וַיִּשֶׂם אֶתְּהָ יוֹסֵף, לְחַק עַד הַיּוֹם הַזֶּה, עַל אֲדַמַּת מִצְרַיִם, לְפַרְעֹה לְחַמְשֵׁי.

לכן – כך כותב הר"י לוי שם – מי שמרגיש שאינו יכול כעת לישא אשה, יתייעץ עם חכם כדת מה לעשות.

ואני אומר לבחורי ישיבות אשר מתנצלים, 'אומרים לי שאני עדיין לא בנוי, אל תדאגו, אנחנו נוהגים לברך את החתן, 'אלהים יבנה ביתך'. וכן נשיר לך בלנ"ד 'ביתך יבנה'. שכן אומ' בפיוט לפני החופה, בוא לשלום חתן וכו' ביתך יבנה, תשאלה תיענה.

זה לא עניין שלך, את זאת הקב"ה יעשה, הוא ישלים את מה שחסר.

השם ברוך הוא יזכנו, לתקן את הכל. אבל זהו נושא שסובל אריכות, מה גם שהוא נכנס ומתחבר לעניין השמחה ועצבות, מה שדיברנו בשיעורים הקודמים, ואי אפשר כל התורה כולה על רגל אחת. לכן קיצרתי בכך, ובלנ"ד בהמשך, יזכנו המקום ברוך הוא להרחיב את הדברים. ויאיר עינינו במאור תורתו הקדושה, ברוך פוקח עורים, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון. פרטים בטלפון: 050-4140741

לפי זה, יוצא שאת הדבר הזה לא חידש רבי נחוניא בן הקנה, אלא זה היה כבר בזמן דוד המלך. אמנם הכוונה לעיקר העניין, אבל הנוסח כל אחד ואחד אמר כפי צחות לשונו. ולז"א – ולזה אמר – קדמתי בנשף ואשועה.

ואחר חצות, שגמר מלעסוק בתורה, היה צריך ליתן הודאה על חלקו. ולז"א חצות לילה אקום להודות לך.

وهוא נכון. ללמדנו כי למרות שפתח כי זה דרך צחות, מ"מ נראה לו שזהו פי' לאמיתה של תורה. ועכ"פ בודאי זהו דבר נחמד.

*

בהמשך מכתבו, הוא – הרב מסורי יצ"ו – כתב לגבי מה שדיברנו, בעניין התיקון של 'בן שמונה עשרה לצבא', שהוא יהיה על ידי 'בן שמונה עשרה לחופה'.

הוא הביא זאת בהמשך, במספר 9, וכתב כי גם הוא חשב שזהו הנחוץ בזמנינו. בלנ"ד נביא את לשונו בשיעור נוסף. ובפרט – כך הוא אומר – שבצבא לא מעוניינים באנשים שהם נשואים. קל וחומר עם ילדים, להחזיקם על חשבונם. כך מן הבחינה הזאת.

ואח"כ במספר 10 הוא מביא את העניין, שבעולם הישיבות מתעכבים בכך, בטענה אם 'בן שלוש עשרה למצוות', א"כ היה צריך לעשות את הנישואין כבר מאחרי גיל י"ג. ואח"כ הזכיר מן הטענות הידועות, שמעכבים את הנישואין.

אין הזמן מסכים להאריך כעת בכך, אבל כיון שהדבר קשור למה שאנחנו מדברים, נוסיף רק נקודה אחת. דבר שחשוב לדעת. זהו עניין שצריכים להאריך בו יותר, ובלי נדר עוד נחזור לכך.

והוא מה שבספר גן נעול, לידידנו הרה"ג יעקב לוי הי"ו, הביא בהלכות קדושה [חלק ב', פרק ט"ז דף שצ"א] בזה"ל, יש שאינם מוכנים עדיין להקים בית, ויכול לצאת מזה קלקולים. מ"מ אין להחליט כן בעצמו, עיין מש"כ הגאון חיד"א ביוסף לחק [חק לישראל פרשת בשלח ליום שלישי], שהמאחר לישא אשה בטענות – יש לו כל מיני תירוצים, טענות ומענות, מדוע אינו מתחתן – ידע נאמנה כי מאבד עולמו ונפשו וכו' וכל ימיו בעבירה וכו' ע"ש.